

Майбутні вчителі показали себе ініціативними, творчими особистостями, виявили професійні знання та вміння. Так, у загальноосвітніх школах № 5, № 11, № 13, № 22 м.Рівного було проведено ряд заходів із використанням міжпредметних зв'язків: вікторини, ігри, конкурси, брейн-ринги, "Що? Де? Коли?", "Поле чудес", біологічні вечори "Аптека на вашому столі" та "Світ зелені" тощо.

Згідно з результатами проведеного нами анкетування (опитано 391 учня 6-9 класів), у 67,8% школярів після проведених студентами заходів ставлення до природничих предметів змінилося на краще. Якщо порівняти ці результати з попередніми, то чітко простежується позитивний вплив позакласної роботи на активізацію пізнавальної діяльності учнів, розвиток у дітей інтересу до предмета. Так, біологія як предмет подобається 89% опитаних учнів (до експерименту – 48,8%), участь у масових заходах взяли 59,3% (до експерименту – 32,2%). Тому на сьогоднішній день актуальним є широке впровадження різних форм і видів позакласної роботи міжпредметного змісту в загальноосвітній школі.

Висновки. Як показали результати дослідження, є ціла низка форм і видів позакласної роботи з біології, під час яких можна застосовувати міжпредметні зв'язки. Найважливішим завданням цієї роботи є об'єднання окремих природничих картин світу в єдину систему узагальнених цілісних знань про природу. Крім того, використання міжпредметних зв'язків дозволяє підвищити престиж біології та інших наук, доводить учням важливість їх вивчення, активізує пізнавальну діяльність школярів, допомагає кожному розкрити та реалізувати свої потенційні можливості на уроці та в позакласній діяльності. Проте це питання потребує подальшого дослідження в зв'язку з переходом на 12-річну систему навчання і зміною програм природничих дисциплін.

Література

1. Верзилін М.М., Корсунська В.М. Загальна методика викладання біології: Підручник для студентів біол. фак. пед. ін-тів. Пер. з рос. – К.: Вища школа, 1980. – 352 с.
2. Гладюк Т.В. Біологія. Хімія. (Інтегровані заняття). – Тернопіль: Підручники і посібники, 1997. – 84 с.
3. Грицай Н.Б. Позакласна робота з біології // Біологія і хімія в школі. - 2005. – № 6. – С.28-31.
4. Заблоцька О. Використання міжпредметних зв'язків з метою формування наукового світогляду учнів // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 1. – С.33-38.
5. Захлебный А.Н., Суравегина И.Т. Экологическое образование школьников во внеклассной работе: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1984. – 160 с.
6. Зверев И.Д., Мякова А.Н. Общая методика преподавания биологии. – М.: Просвещение, 1985. – 191 с.
7. Максимова В.Н., Груздева Н.В. Межпредметные связи в обучении биологии. – М.: Просвещение, 1987. – 192 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті: (Проект) // Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття: У 3 кн. Кн. 3. Модернізація освіти / авт.-упоряд.: В.Литвин, В.Андрущенко, С.Довгий та ін.; МОН України. – К.: Навч. книга, 2003. – С.251-266.
9. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Біологія. 6-11 класи. – К.: Шкільний світ, 2001. – 142 с.
10. 10.Соломин В.П., Ланина И.Я., Бурцева Н.М. Интегрированные занятия по биологии и физике: Учебно-метод. пос. – СПб: Изд-во РГПУ им.А.И.Герцена, 2000. – 139 с.

Анотація

У статті розглянуто можливості використання міжпредметних зв'язків у позакласній роботі з біології, наведено конкретні приклади для кожної з форм позакласної діяльності, обґрунтовано значення міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі сучасної школи.

Аннотація

В статье рассмотрены возможности использования межпредметных связей во внеклассной работе по биологии, приведены конкретные примеры для каждой из форм внеклассной деятельности, обосновано значение межпредметных связей в учебно-воспитательном процессе современной школы.

©2007

Добротвор О.В.

ДИСПУТ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний етап розвитку суспільства пов'язаний зі зростанням кількості потоків інформації, змінами у технологіях, розширенням зв'язків, актуальністю процесу євро інтеграції. Він характерний змінами і у системі освіти. Освіта повинна відповідати вимогам життя. І сьогодні традиційно функціонуюча школа, яка прив'язана до норм і стандартів класно-урочної системи, не завжди може задовольнити вимоги суспільства щодо підготовки нової ділової молоді, здатної швидко опанувати нове, самостійно спроектувати та презентувати власну діяльність і продуктивно брати участь у командних діях.

Сьогодні науковці та педагоги обговорюють принципово нові орієнтації освіти не на передачу систем знань, а на формування практично необхідних компетентностей, здібностей успішно діяти, використовуючи знання з власного багажу. Очевидним є те, що в Україні назріла необхідність розпочати впровадження в зміст освіти системи ключових компетентностей, як це відбувається на міжнародному рівні для покращення якості освіти.

Рішення такого завдання може здійснюватись за рахунок ретельно спроектованих експериментів з наступним визначенням нових нормативних рекомендацій. Відповідно виникає необхідність у проведенні педагогічних досліджень з наступним вивченням можливості поширення досвіду (від локального до регіонального).

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... В Україні вже існують певні напрацювання з проблем компетентностей. Поняття компетенцій, його трактування і запровадження компетентностей у зміст освіти є предметом широкого обговорення у колі педагогічної громадськості. Існують різні підходи до формування компетентностей (зокрема комунікативної) в класно-урочній і позакласній системах. Аналіз наукової літератури свідчить, що розглядалися питання, пов'язані з формуванням компетентностей у навчальному процесі, а саме: тема компетентнісно орієнтованої освіти (Н.Авдєєва, О.Барановська, Н.Бібік, С.Бондар, Д.Гордон, І.Гушлевська, І.Зимня, Т.Іванова, О.Локшина, О.Овчарук, О.Пометун, Д.Равен, І.Родигіна, О.Савелова, А.Хуторской, С.Шишов, І.Яцук); проблема формування комунікативної компетентності (Б.Ананьєв, Г.Андрєєва, Н.Бутенко, В.Давидов, Ю.Ємельянов, А.Леонтьєв, Р.Немов, Г.Ніколаєва, І.Підласий, І.Тараненко, Л.Яковлева); тема формування ігрового освітнього середовища та визначення його місця в процесі продуктивного навчання (В.Бертон, Д.Дьюї, О.Дон, О.Зінченко, А.Макаренко, С.Попов, К.Ушинський, Г.Щедровицький).

За А.Хуторським, компетенцію слід розуміти як задану вимогу, норму освітньої підготовки учня, а компетентність – як його реально сформовані особистісні якості та мінімальний досвід діяльності [2, 58-64].

Формування цілей статті... Мета нашої статті – дослідити ефективність диспуту як форми формування комунікативної компетентності старшокласників.

Виклад основного матеріалу дослідження... Комунікативна компетенція, яку відносять до ключових, має прояв у широких сферах діяльності. На наш погляд, комунікація, як один з видів спілкування (на відміну від бесіди, інформування), виникає тільки в ситуації, коли необхідно пред'явити своє бачення, необхідно зрозуміти іншого та побудувати продуктивну сумісну дію. Саме комунікативна компетенція є вирішальною для конструктивного діалогу, вона забезпечує можливість соціалізації та входження людини як діяча на функціональне місце. "Комунікативна компетентність – це сукупність знань, умінь і навичок, що включають: функції спілкування й особливості комунікативного процесу; види спілкування й основні його характеристики; засоби спілкування (вербальні і невербальні); репрезентативні системи і ключі доступу до них; види слухання і техніки його використання; "зворотній зв'язок" (питання і відповіді); психологічні і комунікативні типи партнерів, специфіку взаємодії з ними; форми і методи ділової взаємодії; технології і прийоми впливу на людей; методи генерування ідей і інтеграції персоналу для конструктивної комунікації; само презентацію і стратегії успіху" [1, с.225].

"Діяльність людини, зокрема й засвоєння будь-яких знань, умінь і навичок, складається з конкретних дій, операцій, що їх виконує людина. Виконуючи ці дії, розмірковуючи над їх виконанням, усвідомлюючи потребу в них та оцінюючи їх важливість для себе або для суспільства, людина тим самим розвиває компетентність в тій чи іншій життєвій сфері" [3, с.18]. Саме діяльнісний підхід використовують в Київському ліцеї бізнесу (КЛБ), який є експериментальним майданчиком впровадження інноваційної програми підготовки старшокласників. Тема експерименту: "Компетентнісно-орієнтоване навчання як напрямок модернізації шкільної освіти в умовах діяльності інноваційного навчального закладу", яка затверджена наказом ГУОН м. Києва № 238 від 9 вересня 2003 р. Термін виконання: вересень 2003 року – грудень 2007 року. Організатори і методисти ліцейської навчальної управлінської підготовки (НУП) розуміють, що формування нового профілю освіти не може здійснюватись поза взаємодією з традиційними шкільними предметами. Питання полягає в тому, як продуктивно з'єднати різноманітне, різного напрямку навчання. Наприклад, "самарські колеги вбачають найрезультативнішими метод проектів (який дозволяє з найменшими затратними ресурсами створити в навчальному процесі умови діяльності, максимально наближені до реальних), дебати, створення портфолію учня та технологію "Розвиток критичного мислення через читання та письмо" [4, с.39]. Однак, названі технології не вичерпують арсеналу можливостей формування компетентності.

Продуктивною навчальною ситуацією такого характеру в ліцеї є введена в практику ліцейського стандарту методика проведення *диспутів* – різновиду цілеспрямованої організованої комунікації.

Загальноприйняте визначення Риторики як мистецтва мови (мови красивої і грамотної) не відповідає сучасній ситуації і практиці спілкування (особливо ділового). Вимоги, які можна пред'явити до сучасної мови, включають обов'язково високий рівень інформативності і впливу. Риторична дія сьогодні – це вчинок,

відповідальність, активний рух по відношенню до іншого. “Виступ, промова, розрахована на визначену аудиторію, ніколи не розгортається у “порожнині”, вона – частина цілеспрямованого вербального спілкування..., що передбачає позитивний прагматичний ефект” [5, с.35].

Виховується і розвивається здатність точно говорити тільки в ситуаціях спілкування, обговорення, в екстремальних умовах “швидкого реагування”. Нетримання мови, її затримку або неадекватність визначимо як некомпетентність.

Таким чином, для формування та розвитку риторичної майстерності, а значить і *комунікативної компетентності*, ідеально підходять урочні і позаурочні тренажери, що мають діалогічний характер, вимагають граничної напруги і відповідальності за слово (командні обговорення, дискусії, дебати).

Ще ефективніше *імітаційна гра*, що провокує творче відношення, допускає особисте тлумачення понять. Саме такою навчально-ігровою ситуацією в ліцеї є диспути. *Диспут у навчальній практиці КЛБ* - підпорядкований ключовим задачам управлінської підготовки. Методика організації Диспуту відповідає основному призначенню – тренуванню розуміння. Відбувається це за рахунок освоєння (розуміння) культурного тексту, а також презентації свого розуміння у ході комунікативного зіткнення команд. За формою диспути мають командний характер та діалогічність (наявність опоненту). Зіткнення 2-х позицій під час диспуту вимагає освоєння технік ефективної чіткої промови та організації комунікації.

“Диспут (від лат. disputare міркувати, сперечатися) – публічна суперечка на наукову чи суспільно важливу тему” [6, с.491]. Його учасники прагнуть, зіставляючи суперечливі судження, або прийти до загального рішення, установити істину, або зафіксувати явну перевагу однієї з позицій. Така форма організації формування і передачі понять здавна існує і використовується досвідченими педагогами й організаторами. Диспути (і родинні види: дебати, дискусії, полеміки, конференції) є історичною практикою вибудовування розумових процесів, розвитку мислення і мови. Удосконалювання цих здібностей дозволяє в мінливій ситуації формувати адекватну мовну поведінку, самостійно мислити, виробляти оригінальні і відповідальні рішення проблем, точно і зрозуміло для усіх формулювати судження, коректно робити інших своїми опонентами й однодумцями.

У Диспутах одна команда є стверджуюча тезу, друга – опонент. Тези складаються за текстом, що містить ряд ключових понять (наприклад, влада, зарплата, управління, адміністрування, політика). Базовий текст, чи обрані фрагменти, є приводом для побудови, конструювання й обговорення власного змісту цих понять і представленні їх як інтерпретації в авторському трактуванні. Керування ходом цих інтелектуальних робіт здійснює тренер-викладач, що очолює групу експертів з числа ліцеїстів. Крім того, експерти забезпечують також практичну підготовку і супровід Диспутів.

У навчальних 2002-2007 роках було проведено декілька турнірів. Для обговорення були запропоновані різні тексти: М.Макиавелі “Государ” (розділи ХУ-ХШ), Г.Форд “Моє життя, мої досягнення” (розд.8 “Заробітна платня”), Ф.Тейлор “Принципи наукового менеджменту” (розд. 2 “Основи наукового управління”), А.Файоль “Загальне і промислове управління” (“Навчання про адміністрування”), О.П.Зінченко “Хто учить – учиться”, Т.Веблен “Теорія праздного класу”, Сократ “О справедливості”, М.К.Петров “Пентеконтера. У першому класі європейської школи думки”, Ч.Севедж “Менеджмент “п’ятого покоління”: підприємство як мережа людей”, Б.Гейтс “Життя несправедливе”, Платон “Горгій”. У ході диспутів приймаються рішення про стратифікацію колективу учнів.

Диспути включені в число *ігрових імітаційних засобів* НУП. Основний принцип цих робіт: навчитися робити що-небудь можна тільки роблячи це. Спосіб ігрової організації навчальної діяльності має ряд переваг:

- надає відому волю діям (немає зумовленості, гра живе в розвитку);
- всі учасники включені в активний ігровий процес. Тренер, експерти і гравці, – усі вибудовують своє уявлення про об’єкти і намічають хід логічних міркувань, співробітничать у пошуках переконливих і переконуючих доказів. Можна зафіксувати принциповий момент – усі знаходяться в позиції УЧНІВ, що прагнуть придбати досвід практичного використання знань;
- участь у таких роботах стимульовано не виставлянням оцінок, а ситуацією живої конкуренції, змагальності, можливості виглядати в очах однокласників і «публіки» рішучим і вмілим комунікантом.

До числа найважливіших аспектів НУП відноситься розвиток здібностей до *комунікативного забезпечення* групової діяльності. Комунікація не тотожна спілкуванню. І таке розрізнення можна ввести тільки за рахунок особливої практики. Рефлексивно визнана та керована комунікація та свідомо організована риторика породжує продуктивні дії в корпоративних умовах, комунікативні здібності затребувані в ситуаціях спільних обговорень і підготовки рішень загальнозначущих проблем. Вміло організований диспут повноцінно відповідає рішенням таких задач. За рахунок чіткої організації та систематичності Диспути виступають у якості тренажера інтелектуального характеру.

На відміну від дебатів, на диспутах більш важливим і доцільним є висловлювання *власних* думок, презентація *власного* розуміння, формальний мовленевий етикет не має вирішального значення. Риторика – має *практичне застосування* (риторика комунікативної дії). “Розвитку мислення в старших класах школи може

сприяти такий вид занять..., як риторика, яка розуміється у якості вміння планувати, складати та промовляти публічні промови, вести дискусію, вміло відповідати на питання” [7, с.302].

У ході диспутів тренується управлінська здатність добування знань із власного багажу і вживання їх “тут і зараз”, готовність і вміння застосовувати по призначенню. Більш успішні диспутанти, що перемогли в турнірах і вийшли у фінал, проводять семінари і рефлексивні обговорення за результатами проведених ігор, реалізують тьюторські принципи робіт. Таким чином, диспути є додатковим і змістовним простором для здійснення початкової управлінської підготовки.

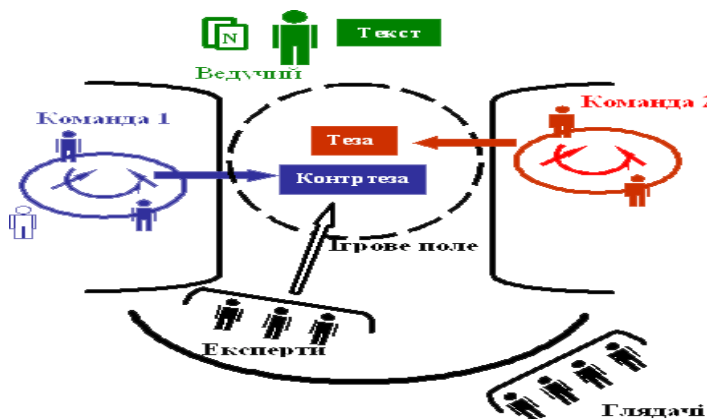

Рис.1 Логічна схема організації диспуту

Схема диспуту може бути використана як розвиваюча методика й у структурі загальноосвітніх дисциплін. Включення такої роботи в хід уроку забезпечує тренування інтелектуальних функцій, привносить дух творчості та дає унікальний досвід комунікації. Продуктивність такої побудови уроку підтверджено в КПБ. Викладачем зарубіжної літератури С.А.Кривошаповою було проведено заняття по освоєнню роману Б.Пруса “Фараон”. Розроблена експериментальна частина уроку біології у 9 класі сумісно з викладачем біології Г.І.Леонською з використанням схеми диспуту. Була обрана проблемна тема “Походження людини”. Обговорення сучасних наукових тверджень чи доказів, використання відомих та маловідомих фактів, наукових висновків та пропозицій набуває особливого значення саме в рамках ігрової ситуації зіткнення з опозиційною (критичною) точкою зору. Така ситуація (диспут) конструюється викладачем та має навчальний характер. Під час “живої” ситуації, відкритого та вільного оперування аргументами, відстоювання командної та власної позиції необхідно за правилами виділяти об’єкти та поняття, якими оперують гравці. В умовах дефіциту часу вміти інтерпретувати їх та будувати комунікативну стратегію, приймати рішення.

Наявність опонентів активізує здатність творче мислити, працювати у режимі пошуку ефективної комунікації. Використання репродуктивної пам’яті – мінімальне, як слідство – відсутність паралізуючого страху. Живе спілкування (як варіант – Диспут) – найважливіший засіб виховання розуміння. “В старших класах школи учні не повинні механічно вчити та повторювати сталі визначення наукових понять. Скоріше слід домагатися того, щоб учні самостійно знаходили та визначали поняття. Це безумовно прискорить процес розвитку понятійної структури мислення у старшокласників” [7, с.303].

Висновки. Проведення Диспут-уроків підтвердило можливість вдалого тренування відповідних комунікативних норм діяльності під час навчання. Досвід проведення багатоетапних змагань-диспутів у 2002-2007 рр. в Київському ліцеї бізнесу підтверджує, що Диспут-тренажер є місцем збірки багатьох здібностей, перевірки рівня освоєння практично важливих знань, засвоєння комунікативних технік, розвитку здібностей розуміння. Диспут і наступний рефлексивний аналіз його ходу і результатів працює на розвиток комунікативної компетентності.

Література

1. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 383 с.
2. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2.
3. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики/ Під заг. Ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
4. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. – Х.: “Основа”, 2005. – 96 с. – (Б-ка журн. «Управління школою»; вип.8(32).
5. Далецкий Чеслав. Риторика. Омега –Л. Москва., 2004. – 486 с.

6. Диспут. Большая энциклопедия / За редакцією С.Н.Южакова. – СПб, 1902. – Т.8.
7. Немов Р.С. Психология. Учебн. для студентов высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн.: Кн. 2: Психология образования. – М.: Просвещение: ВЛАДОС, 1994. – 496 с.

Анотація

Стаття присвячена актуальній проблемі формування та розвитку життєво-необхідної комунікативної компетентності старшокласників. До уваги пропонується опис інноваційної навчальної програми "Диспут", яка забезпечує розвиток самостійного мислення, розуміння, вміння ситуативно діяти та презентувати власну позицію. Запропонована ігрова методика може бути використана як у структурі загальноосвітніх дисциплін у старшокласників. Матеріал статті може бути корисним науковцям в галузі педагогіки, вчителям-практикам.

Аннотация

Статья посвящена актуальной проблеме формирования жизненно-необходимой коммуникативной компетентности старшеклассников. Вниманию предоставляется описание инновационной учебной программы «Диспут», которая обеспечивает развитие самостоятельного мышления, понимания, умения ситуативно действовать и презентовать собственную позицию. Предложенная игровая методика может быть использована в структуре общеобразовательных дисциплин у старшеклассников. Материал статьи может быть полезен научным сотрудникам в области педагогики, учителям-практикам.

©2007

Дроздова К.В.

**ГУМАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ДО МОНІТОРИНГУ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ШКОЛЯРІВ**

Обґрунтовуючи поняття "гуманізація" й "гуманітаризація", дослідники відзначають, що гуманітаризація відноситься переважно до змістовно-процесуальних аспектів освітнього процесу й спрямована на перетворення цілісної картини світу – світу культури, світу людини, світу людських знань, формування гуманітарного й системного мислення [7]. Цей процес спрямований також на підвищення статусу гуманітарних дисциплін у навчальному процесі при радикальному їхньому відновленні.

Найбільш глибокий і точний зміст гуманізації освіти полягає в її конструктивному аспекті. Гуманізація в конструктивному аспекті діяльності, що виходячи із пріоритету людини як вищої цінності, а також загальнолюдських цінностей перебудовує теорію й практику й у цілому культуру. Одночасно це припускає самозміни й гармонізацію особистості кожного педагога й учня. При цьому необхідним є не тільки розробка окремих технологій, але й побудова інтегральної схеми, концептуальних основ, їхнє теоретичне обґрунтування й перевірка ступеня ефективності в процесі експериментальної реалізації.

Вирішення проблеми створення освітньо-виховної системи в сфері фізичної культури, затребуваної не тільки в сьогоденні, але й у майбутньому, може бути здійснено лише на основі цілісної концепції гуманізації, що повинна бути представлена у вигляді системи теоретичних положень, що у сукупності створює цілісне уявлення про цей феномен.

Гуманізація виховання фізичної культури обумовлена необхідністю подолання проблемної ситуації, пов'язаної з наступними протиріччями:

- між необхідністю створення сприятливих умов для формування й розвитку фізичної культури особистості майбутнього фахівця й неготовністю системи вищої освіти в повному обсязі забезпечити процес її становлення й розвитку;
- обґрунтованою необхідністю використання в навчально-виховному процесі по фізичній культурі широкого спектра вибору різних видів фізкультурно-спортивної діяльності й утворювальних технологій і недостатньої їхньої реалізації в практиці роботи вузів;
- між необхідністю творчого використання ціннісного потенціалу фізкультурно-спортивної діяльності і її репродуктивним поданням у навчально-виховному процесі з фізичної культури.

Відповідно до вищевикладеного, мета гуманізації полягає у створенні умов для розвитку системи виховання фізичної культури відповідно до особистісних інтересів і соціальних потреб, що дозволяє підвищити якість освіти, підсилити гуманізувальні функції фізичної культури й спорту у формуванні фізичної культури й здорового способу життя особистості.

Розглядаючи гуманізацію освіти як проблему, необхідно відзначити, що її актуальність обумовлена складними сучасними соціально-економічними умовами життєдіяльності, з одного боку, а з іншого – затребуваністю суспільства в духовно-моральному інтелектуальному й фізичному розвитку особистості. Дегуманізація сучасного суспільства, втрата старих і несформованість нових ціннісних установок привели до того, що останнім часом принцип гуманізму в освітньо-виховній системі став ведучим. І сьогодні гуманізм трактується як складна система світоглядних ідей і ціннісних характеристик, що відводить людині особливе місце